

VISITA Á LAS COLECCIONS
 DE
 DON FREDERICH BORDAS.

9 NOVEMBRE 1884.

Reunits los socis Srs. Auléstia, Barallat (H.), Brugués, Casades (P.), Cornet y Mas, Riera y Bertran y l' infrascrit en la casa de nostre benvolgut consoci D. Frederich Bordas, en lo carrer de Valencia, forem rebuts, tan per lo dit senyor, com per sa amable esposa, ab tota la deferencia que 'ls es característica. Despres d' ensenyarnos lo jardí, que encara que no molt gran; reuneix totas las circums-tancias pera passarhi molts bons ratos; admirarem en particular l' *aquarium* construit sota terra en unas estri-bacions del terreno fetas á propósit.

Pujárem tot seguit al primer pis, ahont té dit senyor exposadas sas colleccions; y permeteume que vos dongui alguna noticia histórica de la antigüetat de la moneda, que si be considero que tots vosaltres sabreu més bé que jo, he cregut convenient inclourela aquí pera allargar una mica aquesta mal trassada ressenya.

Los indios y 'ls pobles bárbaros del Nort adoptáren com

à moneda, petxinas; com nos ho demostra la *Cipræ monetta*, que à totas las coleccions de moluscos trobareu, procedents de la India. En temps de Cèssar, molts pobles 's servian d' anells de ferro y placas més ó menys grosses de metall; la major part de las nacions empleavan trossos de plata ú or sense pes fixo ni figura determinada; després se li doná pes, que variava segons lo valor que se 'ls hi volia donar, apropiant, á fi d' evitar fraus en las transaccions, certs signes que moltas vegadas eran convencionals.

Als grechs s' atribueix, com tantas altrás cosas, la invenció de la moneda, y quasi ho demostra 'l que las monedas d' or no 's conegueren en molt temps sino en unas quantas ciutats gregas, com foren Athenas, Tebas y altrás, que las anomenavan *stateras*, augmentantse aqueixas pessas quan Filipo, pare de Alexandre 'l Gran, explotá las minas de la montanya Pangeo, anomenantlas també *filipos*. La moneda de plata que 's coneix com á més anti-gua fou batuda en lo sigle viii abans de Jesu-Christ, en la illa d' Egira, per Fedon d' Argos. Las primeras pessas d' or, atribuidas als reys de Lidia, las anomenaban *criseidas*; Dario I, fill de Histaspes, las feu bàtrer y las anomená *dàricas*. En las monedas gregas hi havia un camp accessori, independent del principal, ahont s' hi designava 'l nom del magistrat que presidia sa fabricació ó 'l del taller monetari d' ahont sortian. Cada Estat tenia en llurs monedas un signe particular; aixi, Delfos tenia un dufí; Athenas, una cigala; 'ls beocis, un Baco; 'ls rodios, un sol; Esparta, un escut; aqueixa última ciutat, segons se diu, no tenia ni tingué may més que monedas de ferro.

Los romans, pera 'ls cambis, usavan al principi, llingots ó

barretas de coure, valuats y pesats per cada cambi ó transacció.

Numa los feu fabricar de bronze; pesavan una lliura y las anomenavan *as*, del nom de sa materia *æs*, bronze. Se creu que la primera moneda de plata s' acunyá en temps dels tres últims reys, y principalment en lo regnat de Servi Tuli, anomenantse *denarius*, y valia deu *ases*; se la fraccioná en mitats y en quarts, d' ahont provenen las duas pessas ditas *quinario* y *sextercio*; aqueixa última fou la moneda de comptar més corrent. Després, en lloch del cap de Jano ab una proa de galera, en el revers s' hi posá un moltó ó un bou, y 'ls deyan *pecunia* de *pecus*, y posteriorment una dona armada, imatge de Roma, ab una *biga* ó *quadriga* al revers, so es, un carruatge de dos ó quatre cavalls.

No fabricaren moneda d' or fins l' any 547 de la ciutat, anomenantlas *escrúpulos*; valian 20, 40 ó 60 *sextercios*, y moltes vegadas més, empero allavors no las marcavan y 's donavan al pes. En los anys 700 y 703 se comensá á acunyar moneda regular, anomenada *nummus aureus*, diner d' or, ó solzament *aureus*.

En la Edat Mitja la facultat de batre moneda era dret inherent als soberans, encara que no 'ls pertaneixia exclusivament.

Aposentats que forem en la cambra ahont se troban exposadas las colleccions, nos fixárem en un petit moble, fet à proposit, construit per lo meteix Sr. Bordas, ab tota la perfecció que qualsevol de nosaltres haguera cregut fou

fet pel més expert ebanista, compost de tres compartiments en la part alta, la del centre á la alsada d' un metre, tot de calaxets baixos, ahont hi ha colocadas las monedas; en lo de la dreta, en varis prestatges están posadas las pedras grabadas y esmalts, y en lo de la esquerra, la colecció arqueològica; quedant la part baixa destinada á la mineralogia.

Comensárem donchs, á insinuació del Sr. Bordas, á estudiar y admirar la secció numismática, que sense deixar d' esser de las menys numerosas, se recomana per sa pulcritut, y colocació, per lo gran nòmbre de monedas dobles y son estudi y sobre tot per sa perfecta classificació, valentse pera ella de molts autors reputats del pais y estrangers, y en fi, per sa bona conservació d' exemplars que á simple vista 's nota sols la classe, sino sa pertinenencia y demés llegendas.

Agafàrem aquestas seguint la Historia, y entrant en las conegndas per fenicias, n' hi trobàrem de *Abzera*, Adra; *Asidio*, Jerez ó Medinasidonia; *Gades*, Càdiz; *Malaca*, Málaga, y per últim la induptable *Sexsi Torox* y moltas altras.

De las colonias gregas y llatinas; *Emporiæ*, Ampurias, n' hi trobàrem molta varietat, puix que passavan de 40 exemplars.

De las ditas celtiberas comensan per las de tres xifras y seguint las de 4, 5, 6, 7 y 8, que es lo nòmbre més alt que 's troba en ellas, excepció d' algunas pocas que 'n passen; estan la major part representadas en molt crescuda xifra.

De las colonias llatinas, ó sian la Lusitania, la Bètica, la Tarraconense y sos municipis, se n' hi poden admirar y contar de *Ausa*, Vich, y sa comarca, desde 'ls grans fins als

més petits bronzes, unas 19 variants; moltes més n' hi ha de *Ilerda*, *Lleyda*, trobantshi 'l medalló gran bronze y tots los seus divisors, fins á contarne de 25 á 30 varietats, mereixent particular atenció una d' inédita, única que 's coneix de dita demarcació, ab perfecte estat de conservació. Las coesetanas ó tarraconenses hi están també en molt bon nómbrre, sobresortint las *Cesaraugusta*, *Saragossa*, y las *Carthago Nova*, *Cartagena*, ab numerosas existencias. Aqueixa secció es molt important y bastant notable per estarhi clasificadas quasi todas las poblacions desaparescudas y existens de ditas regions.

La república romana se pot estudiá per sos *denarios*, *quinarios* y *sextercios* de plata y altres de bronze, veyentshi algunas de consulars y de la legió de M. Antonio.

Las del imperi romá están molt be y ricament exposadas, sent imposible detallarvos tots los noms dels emperadors que s' hi llegeixen, puix que fora precisjferne un inventari, lo qual vos pesaria; pero no puch menys de recomenárvosla moltíssim, porque es ahont s' hi veu lo gran treball d' un coleccionista, en recullir bons exemplars pera poder apreciar y estudiar més sos detalls.

Los reys de Castella tots hi son, desde Alfons VIII fins á Isabel la Católica; ab representació á lo menys de dos exemplars de cada un, en or, plata ó coure.

Los reys d' Aragó de poch ó de molt hi están representats quasi tots també; divent fer menció especial d' una moneda notable inédita y que no se 'n sab cap més, de Sanxo y Pere d' Aragó, acunyada á Monzó, de la qual demanárem al referit senyor si 'ns ne deixaria tréuren copia per poderla admirar tots vosaltres, accedint molt gustós, trayentne de moment un imprompte.

Per fi entràrem en las dels reys de la casa d' Austria, y que fins á nostres dias tot s' hi veu, devent fer especial menció d' una secció de duros de plata desde Isabel la Católica fins 'l de Alfons XII.

Algunas medallas conmemorativas també s' hi troban exposadas, dignas de particular estudi.

Acabada la part numismática, entràrem á examinar la d' Historia natural, consistint en minerals y fòssils. La de minerals, bastant numerosa, s' hi nota de moment la pulcritut, lo bon gust del coleccionista en l' esculliment d' exemplars; en sa varietat, colocació y presentació; desde 'l quarz al amianto, desde 'l marbre al coral y desde 'l onix al topaci y esmeralda; tot se veu exposat ab sas diferents variacions en lo seu estat de ser, treballat y pulit; allí veureu las diferents produccions de la Naturalesa, que l' home per més que estudihi y treballi no podrà jamay arribar, y en fi, es ahont se coneix la gran omnipotencia del Criador.

La de fòssils, si be no es molt numerosa, comprén *turricellas*, *conus*, *cardiums*, *pectens*, alguns zoofits y altres curiositats dignas d' admirarse.

Preciosa es la secció de pedras grabadas en baix relleu y algunas en alt relleu, quinas pedras son en sa major part cornalinas y ágatas, procedents de la bona época de l' art romá y grech, colocadas en un petit moblet en forma d' escalinata que produheix molt bon efecte.

Crida molt la atenció en aquesta secció un tríptich de uns 30 centímetres d' alt per 20 d' ample, esmaltat, formant al centre un sol quadro y á cada costat dos requadros, representant passos de la vida de Moisés, coronant-lo en lo alt lo Pare Etern, ab un serafi á cada costat.

La arqueologia està representada per alguns quadros bastant curiosos, per una arquilla ab varias incrustacions, per objectes de ceràmica romana, grega y etrusca, no faltanhi lacrimatoris, amphoretas, plats y altres cosas de molt mérit artistich y recomanables per sa bona conservació, malgrat sa antigüetat.

Després d' haver examinat detingudament totas las colleccions ja mencionadas, forem obsequiats per los referits senyors ab un refresch, despedintnos d' ells ja molt tart, remerciantlos per sos obsequis y deferencias, los que repetim desde aquest lloch, puix que creuria faltar á mon deber si aixó no ho fes, no tenint suficients paraulas pera expressar mon agraïment per lo complasents que he trobat sempre á dits senyors.

Ara, apreciables companys, vos prego que quan se vos presenti ocassió, no deixeu de visitar ditas colleccions, que hi gosareu y admirareu molt més de lo que ma poca trassa ha sapigut descriure y que la índole d' una visita no permet.

JOAN CARDONA.
